

Balti arhiivijuhtide kohtumine

Arvult kümnes iga-aastane Balti arhiivijuhtide kohtumine peeti 7.–8. juunil Riias. Eesti Rahvusarhiivist (RA) osalesid üritusel P. Annus, T. Arumäe, T. Jullinen, I. Kuuben, P. Pirsko, M. Tiidus ja S. Tõrik. Traditsiooniliselt võetakse naabrite jooksva aasta ülevaadetele ja aruteludele lisaks kohtumisel ette ka ühe valdkonna põhjalikum käsitus. Tänavu oli peateemaks arhiivaaride koolitus ja täiendõpe, mis kohtumise avanud Läti Arhiivide Peadireksiooni peadirektori Valdis Stälsi sõnul ilmestab suurepäraselt vastastikut koostööd professioni taseme tõstmisel.

Infovahetust alustas Leedu Arhiiviameti peadirektor Vidas Grigoraitis, kelle sõnavõtu teljeks olid viimastel aastatel arhiivinduses jätkuvad reformid. Haldus- ja palgakulude kokkuhoiuks ning tugifunktsioonide tõhustamiseks on mindud väikesemate, eraldi spetsiifikaga arhiivide arvu vähendamise teed. Nii on keskarhiiviga liidetud filmiarhiiv ja ajalooarhiiviga meetrikate arhiiv. Parteiarhiiv on nimetatud ühiskondlike organisatsioonide arhiiviks ja liidetud KGB arhivaale säilitava eriarhiiviga. Kõik need arhiivid jätkavad suuremates koosseisudes osakondade staatuses. Reformimisega koos on vahetunud real juhtudel ka arhiivide juhid.

Investeeringute osas märkis ettekandja, et toimumas on etapiviisiline keskarhiivi hoidlate remont ning tehakse ettevalmistusi kesk-, ajaloo- ja kahele regionaalarhiivile ulatuslikumate investeeringute saamiseks. Tugifunktsioonide osas on osaliselt üle mindud keskele teenindamisele, kõikidele regionaalarhiividele pakutakse tsentraalset raamatupidamist.

Õigusaktide puhul selgus, et eelmisel aastal kinnitatud asjaajamise alustega ollakse rahul ja lähiajal sellesse muudatuste sisseviimist kavas ei ole. Eeskirjade juurutamiseks on järgmisena kavas detailsemate juhiste kirjutamine, arvesse võttes ka rahvusvahelise asjaajamisstandardi nõudeid. Juhiste valmimise ja koolitusega laiemalt haakub arhiivaaride üldine tase, mis jätab soovida. 2003. a. on kavas korraldada dokumendihalduses esimene ulatuslikum koolituskursus.

Eesti arhiivinduses toimunud andsid ülevaate Toivo Jullinen ja Tiit Arumäe arendusbüroost. Ettekande põhipunktideks olid:

1) ettevalmistused muudatuste tegemiseks arhiiviseadusesse jt. õigusaktidesse, kavas 2003. aastal;

2) arhiivinduses arengu kavandamise süsteemi loomine, mis tugineb kevadel 2002 valitsuse poolt heaks kiidetud riiklikul asjaajamise ja arhiivinduse arengukaval ja RA arengukaval ning mida viiakse ellu vastavate rakenduskvade põhjal koostatud RA ja selle struktuuriüksuste tööplaanide järgi;

3) arhivaalide säilitustingimuste parandamine. 2002 võeti kasutusele Riigiarhiivi Madara arhiivihoidla, 2003–2004 valmib Rakveres uus arhiivihoon;

4) arhiiviregistri veebiliidese rakendamine 1. juulist 2001;

5) digitaalarhiivinduse käivitamine – 2002. a. algusest tegutseb vastav osakond, praeguseks on valminud juhiste eelnõu digitaalarhivaalide arhiivi üleandmiseks ning tegeldakse riiklike registreeritud andmekogude arhiveerimise küsimustega;

6) arhiivieeskirjale soovituslike juhiste koostamine;

7) osalemine rahvusvahelise asjaajamisstandardi juurutamisel, loomisel on ekspertkomisjon standardi tõlkele hinnangu andmiseks.

Ettekannet illustreeris vastavate teemadega seonduvalt RA Intranetti ja kodulehte tutvustades Tiit Arumäe.

Ülevaate Läti arhiivinduse jooksva aasta sündmustest esitas Valdis Stäls.

Läti arhiivindus on üle viidud justiitsministeeriumi juurest kultuuriministeeriumi haldusalasse. Esiialgu ollakse muutuse hindamisel ettevaatlikud, tähelepanuväärne oli küll nt. fakt, et kohtumise alguseks planeeritud avasõnad ministeeriumi asekancleri poolt jäid tema puudumisel ära.

Arhiivide peadireksioonil on jätkuvalt ulatuslik mõju, nt. teostab peadireksioon vahetult arhiivijärelevalvet 20 inspektoriga. Regionaalarhiivide puhul (üldjuhul kolme-nelja rajooni kohta üks arhiiv) on mindud funktsioonide ühtlustamise teed, kõikidel arhiividel on kandvad funktsioonid säilitamine ja juurdepääsu võimaldamine. Rajoonides, kus regionaalarhiiv puudub, on rajatud teeninduspunktid. Selgitustest jäi küll mulje, et teeninduspunktide vajadus tuleneb pigem Läti seadusandlusest kui vältimatust vajadusest ehitada arhiiviteenus kohtadel sellisel üles. Kriitilisi arenguid on lähiaastatel oodata arhiivide koosseisudes, sest hiljemalt 2005. aastaks peab kõigil arhivaaridel olema kõrgharidus. Praegu on kõrgharidusega arhivaare ca 70%.

Lisaks peatus ettekandja veel arhiivide arvuti-seerimisel ja Interneti püsiühenduste loomisel. Huvipakkuv on teada, et kõik veebilehed luuakse täismahus kolmes keeles, lisaks läti keelele veel vene ja inglise keeles.

Sõnavõtu lõpus peatus Läti esindaja rahvusvahelisel koostööl. Analoogselt RA-ga kavandavad lätlased läbi viia arhivaaride koolituse Suurbritannia ekspertide toel. Uus märksõna Balti arhiivinduses on rahvusvahelistest fondidest toetuste hankimine. Kuigi hr. Stäls jäi selles osas esialgu küll üsna üldiseks, ilmnis edasistes vestlustes, et Leipzigi *Zentrum für Bucherhaltung*'i koostööpakumine Baltikumi erinevatele institutsioonidele Euroopa Liidu kuue raamprogrammi raames on äratanud Läti ja Leedu juhtkondades tähelepanu ja olnud arutelu all.

Sõnavõttudele järgnenud küsimuste ja arutelude voor jäi ajanappuses küllaltki lühikeseks. Pikemalt peatuti seadusandluse ja juurdepääsu küsimustel. Kuigi Lätis ja Leedus on arhiiviseadused kehtinud küllalt pikka aega, pelgavad nt. lätlased võimalikku muudatustega kaasnedat võivat arhiivisüsteemi lagunemist. Leedus on seadusandlusega tegeldud, ja peadirektori sõnul on lootust jõuda selle sügise jooksul arhiiviseaduse uue versiooni loomiseni.

Koolituse ja täiendõppe ettekannetest on siinkohal piiratud lõunanaabrite olukorra kirjeldusega. Eesti esinejateks olid riigiarhivaar Priit Pirsko ja Sigrit Tõrik arendusbüroost.

Ülevaate Leedu arhivaaride koolitusest ja täiendõppest esitas Inga Petravičiūtė, arhiivide peavalitsuse koolitusspetsialist, kes on osalenud RA elektroonilise dokumendi alasel kursusel selle aasta kevadel Tartus.

Akadeemiline koolitus Vilniuse ülikooli ajaloo osakonna baasil katkes 1993. aastal, bakalaureuseõpe jätkus ülikooli kommunikatsiooniosakonnas taas 1999. aastal. 2001. aastast on võimalik ka kraadiõpe, esimest arhiivindusdoktorit on oodata 2004. aastal. Selleks on meiegi koolitusüritusest osa võtnud Daiva Lukšaitė.

Praktilise kallakuga koolitus on toimunud teatud programmilisel alusel erinevate koolitusprojektide kaudu Poolas, Saksamaal ja Rootsis. Seni on vastavate projektide teemadeks olnud arhiivinduse juhtimine, asjaajamine, säilitamine ja juurdepääs ning kommunikatsioon. Kavas on arhiiviteooria, õiguse ning üldise juhtimise lisamisega arendada vastav programm laiemaks arhiivinduse diskursuseks.

Arhivaaride täiendõppe on toimunud erinevate seminaride vormis ning rahvusvahelistes programmides osalemise kaudu, mille hulgast eesti arhi-

vaaridele tulevad tuttavad ette neljakuulised kursused Rootsi riigiarhiivis ja Kesk-Euroopa Ülikooli suvekursused Budapestis. Täiendõppe osas tuntakse puudust keskse õppekeskuse järele, ka puudub praegu asjaajamise ja arhiivinduse alane plaaniline ettevalmistus. Koolitusüritusi korraldavad nii arhiivid, erafirmad kui ka Eesti Haldusjuhtimise Instituudiga analoogne Leedu Avaliku Halduse Instituut.

Läti olukorrast andsid ülevaate peadirektsiooni õppe- ja kvaliteedikeskuse juhataja Māra Sprudza ning Läti Riigiarhiivi direktor Daina Kļaviņa.

Et kraadiõpet Lätis praegu ei ole ja lähiajal pole ka kavas seda välja arendada, keskendusid ettekandjad arhivaaride täiendkoolitusele.

Arhivaaride kompetentsi ja kutseoskuste tõstmine on arhiivinduse kümne aasta 1995–2005 arengukava üks eesmärke. Loodud on kolmetasandiline arhivaaride õppe kontseptsioon: juhtivtöötajatele peamiselt juhtimis- ja arhiiviteooria, keskastme juhtidele samuti teoreetilised alused erinevates valdkondades ja muule koosseisule praktilise kallakuga koolitus. Kõikidel tasanditel on üheks osaks IT-väljaõpe.

Senise praktika analüüs näitab, et koolituse struktuur ning teoreetilise ja praktilise külje vahetamine on rahuldavad, küsimus on sisu kvaliteedi parandamises, eriti asjaajamise osas. Erinevate kursuste taseme tõstmiseks kavandatakse koolituste läbiviijate litsentseerimissüsteemi loomist. Eesti eeskujul on kavas koolitajate koolituse käivitamine, selles osas on probleemiks sobivate lektorite leidmine ning väljaõpe.

Arhiivisüsteemis tegeleb nii üldise ametniku-koolituse kui ka kutseõppe korraldamisega personali- ja meetodikaosakond. Eraldi tähelepanu pööratakse uute töötajate koolitamisele, pooleaastase sisseelamisperioodi juurde kuulub kohustuslik tutvumine erinevate osakondade tööga.

Läti arhiivinduse üheks peamiseks probleemiks olev suur tööjõuliikuvus ei jäta loomulikult mõjutamata ka koolituse valdkonda. Töötajatest, kelle taseme tõstmiseks on arhiivisüsteem teinud märkimisväärseid kulutusi, lahkub mõne aja pärast kolmandik mujale, kus palgad on kõrgemad. Teisest küljest tähendas peadirektor, et kõik arhiividirektorid on oma kohtadel töötanud rohkem kui kümme aastat, mis ilmestab samuti teatud määral olukorda Läti arhiivinduses.

Korraldajate ettepanekul lülitati selle aasta kohtumise päevakorda ka ettekanne eraarhiivindusest Eestis, mille esitajaks oli Jaak Rand Äriarhiivist. Kahtlemata oleks teema Balti kontekstis, kus peale Eesti eraarhiivindust ei eksisteeri, väärinud omaette üritust. Ettekandes oli pearõhk nii arhivaaride kui ka arhiivitöö avatusel, kuna kogu töö-

tsükkel võib toimuda väljaspool riiklikku arhiivindust. Avatus omakorda tingib nii vastavad nõudmised arhiiviteenust ja -tööd reguleerivatele õigusaktidele kui ka uued ülesanded Rahvusarhiivile, kelle kujundada on konkreetsem raamistik eratevetöjale. Lisaks puudutas ettekandja lühidalt ka säilitus- ja arhiveerimisteenuse pakkumisega seonduvaid kitsamaid küsimusi.

Balti kohtumise ametlik osa lõppes riigiarhiivariivide poolt ühisprotokolliga allkirjutamisega. Selles rõhutati, et koolitus ja koostöö on professioni taseme tõstmisel jätkuvalt olulised, samuti otsustati, et järgmine arhiivijuhtide kohtumine saab teoks Vilniuses 2003. aastal, peateemaks on asjaajamine avalikus sektoris ja arhiivijärelevalve.

Päeva teisel poolel külastati Läti Filmi-, Foto- ja Helidokumentide Riiklikku Arhiivi. Balti kohtumine lõppes seltskondliku osaga Sigulda lähedal asuvas puhketalus.

Indrek Kuuben

Näitus Riigiarhiivis

■ 30. septembril avati Riigiarhiivi uue arhiivihoonelugemissaalis Tallinnas, Madara tänav 24 näitus “Tagasi kodus”, kus on väljas 22 Eesti Vabariigi diplomaatilist dokumenti aastatest 1919–1939 (näitus jääb avatuks kuni 20. detsembrini).

Need on osa Eesti riikluse jaoks olulistest dokumentidest, mis Eesti Välisministeerium 1940. aastal välismaale varjule toimetas. Dokumente säilitasid poliitiliste keerdkäikude kiuste pagulasvalitsuse juht August Rei ja seejärel balti pagulaste loodud Balti Arhiiv koos Rootsi Riigiarhiivi abiga. Käesoleval aastal andis Balti Arhiiv dokumentid üle Eesti Rahvusarhiivile.

Riigiarhiivi korraldatud näitusel jõuavad need meie omariikluse sünni ja saatust kajastavad dokumentid esmakordselt avalikkuse ette. Välja on pandud Tartu rahuleping 1920. aastast, Eesti–Nõukogude Liidu vastastikuse abistamise pakt 1939. aastast ja mitmed teised Eesti välislepingud koos nende juurde kuuluvate diplomaatiliste dokumentidega.

Tiit Noormets

Peaminister Siim Kallas (paremal) avamas näitust “Tagasi kodus”. Vasemal M. Tiidus, A. Lepik-Wirén ja P. Pirsko. Foto: P. Pillak.